

ŽENE I MEDIJI: zaposlenice i upravljačke strukture

Autor istraživanja: **Amer Džihana**

Sarajevo, april 2018.

SAŽETAK

Tri osnovna problema se javljaju kada se govori o rodnoj ravnopravnosti u medijima. Prvi se tiče odsustva žena iz najozbiljnijih informativnih sadržaja. Drugi se odnosi na način predstavljanja žena u medijima, tj. pogrešno ili iskrivljeno predstavljanje žena u medijima. Treći problem odnosi se na zapošljavanje i napredovanje žena unutar medijske industrije i to na mjestima gdje se vijesti definiraju, formuliraju i distribuiraju.

Broj žena koje učestvuju u proizvodnji vijesti razlikuje se od zemlje do zemlje. Globalno, on je manji od broja muškaraca, ali je, ipak, primjetno da žene sve više rade kao novinarke, reporterke i presenterke vijesti. Nasuprot tome, zastupljenost žena na visokim upravljačkim pozicijama u medijima izrazito je mala i ona je ispod 30 posto na globalnom nivou. Istraživanja pokazuju da se žene koje rade u medijima suočavaju sa široko rasprostranjenom diskriminacijom i manjim plaćama u odnosu na muškarce.

Udio žena u ukupnom broju zaposlenih u TV i radijskim stanicama u 2016. godini iznosio je 43,6, a udio muškaraca 56,4 posto. Udio žena u programskom osoblju radiostanica u Republici Srpskoj u 2016. godini iznosio je 62,7 posto, dok je na televiziji procent njihovog učešća bio još uvijek niži od udjela muškaraca i iznosio je 48,8 posto.

Udio muškaraca na glavnim upravljačkim pozicijama u bh. medijima znatno je veći od udjela žena. Muškarci se nalaze na više od dvije trećine direktorskih i pozicija glavnih i odgovornih urednika (68,5%), dok je udio žena ispod jedne trećine (31,5%). Najveća disproporcija u zastupljenosti žena i muškaraca na glavnim upravljačkim mjestima je u televizijskom sektoru. Čak tri četvrtine direktora i glavnih i odgovornih urednika u ovom sektoru čine muškarci.

Udio žena na pozicijama direktorice u medijima iznosi 25,3, a muškaraca 74,7 posto. Najlošija rodna struktura je na direktorskim pozicijama u televizijskom sektoru, gdje žene zauzimaju samo 15,8 posto direktorskih pozicija.

Žene se nalaze na trećini svih analiziranih pozicija glavnih i odgovornih urednika/urednica u medijima, a udio muškaraca iznosi dvije trećine. Najviše žena na pozicijama glavne i odgovorne urednice nalazi se u radijskom sektoru (44,7%), a najmanje u online sektoru, gdje žene čine 21,7 posto zaposlenih na poziciji glavne i odgovorne urednice.

BiH ima zaokružen zakonodavni okvir rodne ravnopravnosti. Međutim, unatoč progresu u izgradnji institucionalnog okvira koji je usklađen s visokim međunarodnim standardima, u stručnoj zajednici postoji saglasnost da nejednakosti između spolova u značajnoj mjeri postoje u različitim društvenim sferama.

Noviji podaci pokazuju da žene preuzimaju dominantnu ulogu u obrazovanju na visokoškolskim ustanovama u BiH. U školskoj 2016/2017. godini 56,3 posto populacije su činile studentice, a 43,7 posto studenti. U toku 2015. godine 58,7 posto diplomanata na visokoškolskim ustanovama činile su žene, a 41,3 posto muškarci. U oblastima društvenih nauka, novinarstva i informacija 60,3 posto svršenika bile su žene, a 39,7 posto muškarci.

Na drugoj strani, podaci o udjelima muškaraca i žena na tržištu rada daju drugačiju sliku. Ukupna stopa zaposlenosti u 2017. godini kod muškaraca iznosi 43,2, a kod žena 24,9 posto. Stopa nezaposlenosti ženske populacije iznosi 23,1, a 18,9 posto kod muškaraca. Žene su zastupljenije među zaposlenicima državnih institucija, sudova i tužilaštava, dok su muškarci izrazito zastupljeni u najvišim institucijama zakonodavne i izvršne vlasti.

Podaci koje smo prikazali o zastupljenosti žena i muškaraca u medijima ukazuju na nejednakosti, ali ne odslikavaju suviše pesimističnu sliku. Očigledan je rodni disbalans na štetu žena, pogotovo u upravljačkim medijskim strukturama. Ipak, postojeći zakonodavni okvir za osiguranje ravnopravnosti spolova, zajedno s visoko izraženim entuzijazmom žena za obrazovanjem, pružaju nadu da je moguće u skorijoj budućnosti urediti medijski sektor na principima rodne ravnopravnosti.

Sadržaj

SAŽETAK.....	2
UVOD	5
I. ŽENE I MEDIJI – GLOBALNI TRENDVI	6
II. RODNA RAVNOPRAVNOST U BiH – INSTITUCIONALNI OKVIR	9
III. ŽENE I MUŠKARCI U BiH – OBRAZOVANJE I ZAPOSŁJAVANJE	12
IV. ŽENE I MUŠKARCI U MEDIJIMA	14
IV.1. Zaposlenice i zaposlenici u bh. medijima	14
IV.2. Rukovodeće strukture u medijima	15
V. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA.....	21

UVOD

U ovoj se studiji razmatra pitanje rodne zastupljenosti u bosanskohercegovačkim medijima, i to u ukupnom broju zaposlenih u medijima, ali i unutar upravljačkih struktura. Osnovni je cilj pronaći i predstaviti što veći broj relevantnih podataka o ovoj oblasti, s obzirom na to da ne postoje sistematske studije koje su razmatrale ovo pitanje.

Naravno, vrlo je teško u BiH doći do podataka na osnovu kojih se mogu izvući smisleni zaključci. Mi smo to uspjeli u jednom dijelu, kada smo prezentirali podatke o upravljačkim strukturama. Ovim istraživanjem nisu obuhvaćene sve visoke pozicije u medijima, ali su obuhvaćene one najvažnije. Za ostvarenje tog nauma nismo se mogli osloniti samo na dostupne zvanične podatke, već smo morali provesti i vlastito istraživanje jer podaci za štampu i online sektor nisu obuhvaćeni zvaničnim statistikama. U dijelu u kojem govorimo o broju i strukturi zaposlenih u medijima, ova studija imala je samo djelimičan uspjeh. Željeli smo, naime, istražiti podatke koji se odnose na one koji direktno proizvode programske sadržaje (novinarke i novinare, urednike, reporterke, prezentere itd.), ali našli smo vrlo malo takvih podataka. Stoga se većina prezentiranih informacija u tom dijelu odnosi na sve zaposlene u medijima, a što ne uključuje samo programsko već i administrativno, tehničko i pomoćno osoblje.

Pitanje zastupljenosti žena i muškaraca u medijima predstavljeno je u širem kontekstu. Pored podataka o globalnim trendovima u ovoj oblasti, analiziran je i zakonodavni okvir kojim se uređuje rodna ravnopravnost u BiH, a prikazani su i kontekstualni podaci o zastupljenosti žena i muškaraca u obrazovanju i zapošljavanju, kako bi se pitanje njihove zastupljenosti u medijima moglo razumjeti u ovom širem okruženju.

I. ŽENE I MEDIJI – GLOBALNI TRENDOWI

Postoji saglasnost unutar feminističkih studija medija o tri osnovna problema.¹ Prvi se tiče odsustva žena iz najozbiljnijih informativnih sadržaja. Vijesti ne predstavljaju refleksiju izvanjskog činjeničnog svijeta već proizvod koji treba na dnevnoj osnovi stvarati prema određenim organizacijskim i profesionalnim pravilima. Otuda se i činjenice o izvanjskom svijetu definiraju kroz organizacijske prioritete, a kulturološki faktori oblikuju proces odabira događaja koji će postati vijesti.² Nevidljivost žena u informativnim programima posljedično pojačava njihovu marginalizaciju. Žene kao relevantni, ostvareni društveni akteri ostaju nepoznanica i kao takve nevažne jer su nevidljive i nečujne u rutinskom medijskom izvještavanju. Postoje brojne studije, kako na nacionalnom tako i na globalnom nivou, koje ukazuju na ovaj problem. Naprimjer, Izvještaj Global Media Monitoring Project za BiH³ za 2015. godinu pokazuje da je prisustvo žena u vijestima na radiju, televiziji, internetu, Twitteru i u štampi izuzetno nisko, te da su muškarci prisutniji na svim ovim platformama. Žene su bile prisutne 14 posto u štampi, 15 posto na radiju i 18 posto na TV-u, dok su muškarci predstavljeni u gotovo 85 posto vijesti na svim medijskim platformama.

Drugi problem tiče se predstavljanja žena u medijima: mediji ih pogrešno ili iskrivljeno predstavljaju. Naprimjer, kroz fokusiranje na njihove seksualne attribute umjesto na njihove ideje, aktivnosti i uspjehe. Predstavljanje žena kao manje inteligentnih i manje sposobnih od muškaraca, također, spada u ovu domenu, kao i njihovo isključivo prikazivanje u tradicionalnoj, privatnoj sferi – kao majki, supruga, a ne u svjetlu njihovih djela ili kompleksnijih identiteta. Izvještaj Global Media Monitoring Project za BiH⁴ pokazuje da su muškarci predstavljeni kao ključni akteri u političkoj sferi. Žene su najmanje predstavljene u temama koje se tiču politike i upravljanja. Značajno više muškaraca citirano je kao izvor informacija, dok su žene citirane samo u oko 15 posto slučajeva. Dok su muškarci u vijestima dominantno predstavljeni kroz njihove funkcije u pričama, žene se uglavnom predstavljaju kao žrtve.

Treći problem odnosi se na pristup aparatu proizvodnje vijesti. Osnovni problemi tiču se zapošljavanja i napredovanja žena unutar medijske industrije i to na mjestima gdje se vijesti definiraju, formuliraju i distribuiraju.⁵ Različite sociološke studije pokazale su da novinari kreiraju standarde svoga djelovanja u saradnji s drugima, a da zauzvrat ti standardi postaju strukture koje oblikuju novinarski pristup proizvodnji vijesti.⁶ Otuda je pitanje ravnopravnog učešća žena u ovom procesu od iznimnog značaja.

---

¹ Byerly, C. M. (2004) 'Feminist Interventions in Newsroom', In K. Ross and C. M. Byerly (ed), *Women and Media: International perspective*. UK: Blackwell Publishing Ltd.

² Schudson, M. (2002) 'The News Media as Political Institutions', *Annual Review of Political Science*, 5: 249-69.

³ Global Media Monitoring Project (2015). GMMB Global Report BiH. Dostupno na:

http://cdn.agilitycms.com/who-makes-the-news/Imported/reports_2015/national/Bosnia-Herzegovina.pdf.

⁴ Global Media Monitoring Project (2015). GMMB Global Report BiH. Dostupno na:

http://cdn.agilitycms.com/who-makes-the-news/Imported/reports_2015/national/Bosnia-Herzegovina.pdf.

⁵ Byerly, C. M. (2004) 'Feminist Interventions in Newsroom', In K. Ross and C. M. Byerly (ed), *Women and Media: International perspective*. UK: Blackwell Publishing Ltd.

⁶ Zelizer, B. (2004) *Taking Journalism Seriously: News and the Academy*. Thousand Oaks-London-New Delhi: Sage Publications.

U ovoj studiji ćemo se fokusirati na treći problem – zastupljenost žena u medijima, a pogotovo u procesu proizvodnje vijesti.

Broj žena koje učestvuju u proizvodnji vijesti posljednjih se decenija povećao. Studije iz 2001. godine govore da podaci o broju novinarki u različitim zemljama značajno variraju. Kreću se od šest posto u Šri Lanki pa do oko 50 posto u skandinavskim zemljama, kao što su Finska⁷, ali i Litvanija i Estonija⁸. Noviji podaci, pak, ukazuju na to da u nekoliko evropskih zemalja dolazi do povećanja broja novinarki u medijskim redakcijama. Naprimjer u Belgiji, Hrvatskoj i Austriji. Tako, u Austriji žene čine gotovo dvije trećine svih novinara ispod 30 godina starosti. Na nivou Evropske unije udio zaposlenih žena u medijskom sektoru iznosio je 44 posto⁹. Podaci iz izvještaja Global Media Monitoring Project¹⁰ za 2015. godinu pokazuju da postoji mali porast u udjelu žena kao reporterke i voditeljke u štampi, na radiju i televiziji. Taj udio je za reporterke 2012. iznosio 34 posto, a 2015. godine 37 posto. Za voditeljke je iznosio 45 posto 2012, a 47 posto 2015. godine.

Na drugoj strani, zastupljenost žena na visokim upravljačkim pozicijama u medijima, na pozicijama direktora, urednika, šefova odjela ili medijskih vlasnika mnogo je nepovoljnija po žene. Peterson¹¹ navodi da su se 2001. godine žene globalno nalazile na oko šest posto ovih funkcija, a da su najveći procenti, između 10 i 20 posto, zabilježeni na Kipru, u Kostariki, Meksiku i Švedskoj. Podaci iz 2010. godine ukazuju na određeni progres i u ovoj sferi. Prema studiji Global Report on the Status of Women in the News Media, 73 posto najviših upravljačkih poslova zauzimaju muškarci, dok ženama pripada njih 27 posto.¹² U Evropskoj uniji žene se nalaze na 38 posto pozicija u upravnim odborima javnih RTV emitera, te na 36 posto direktorskih pozicija u ovim organizacijama.¹³

Donekle je teško razlučiti različite brojke koje odslikavaju rodnu zastupljenost u medijima. Ponekad nije jasno da li se brojke odnose na sve medijske zaposlenice ili samo novinarke, da li su uključeni svi mediji ili samo takozvani informativni mediji (*news media*), a i različito se referira na visoke upravljačke strukture u medijima. Ipak, ono što se može jasno razumjeti jeste da je udio žena među zaposlenicima koji proizvode medijske programe globalno još uvijek manji od udjela muškaraca, ali da se ne radi o dramatičnom jazu između ovih dviju skupina. Štaviše, posljednjih godina primjetan je porast udjela žena u programskoj radnoj snazi medija. Na drugoj strani, udio žena u najvišim upravljačkim strukturama dosta je nizak i ni približno ne odslikava ni broj zaposlenih žena u medijima, a niti strukturu svršenika i svršenica studija novinarstva i informacija koji tek ulaze na medijsko tržište, a gdje dominiraju žene. I u ovom segmentu ima malih pomaka, ali su oni neznatni da bi se moglo

---

⁷ Peters, B. (2001). Equality and Quality: Setting Standards for Women in Journalism. Brussels: International Federation of Journalists, str. 114.

⁸⁸ European Institute for Gender Equality (2013). Review of the implementation of the Beijing Platform for Action in the EU Member States: Women and the Media — Advancing gender equality in decision-making in media organisations, Luxembourg: Publications Office of the European Union, str. 15.

⁹ Ibid, str. 16.

¹⁰ Global Media Monitoring Project (2015). GMMB Global Report. Dostupno na: http://cdn.agilitycms.com/who-makes-the-news/Imported/reports_2015/global/gmmp_global_report_en.pdf

¹¹ Peters, B. (2001). Equality and Quality: Setting Standards for Women in Journalism. Brussels: International Federation of Journalists, str. 114.

¹² Byerly, C. M. (2010). Global Report on the Status of Women in the News Media, USA: International Womens' Media Foundation.

¹³ European Parliament (2018). Gender Equality in the Media Sector. Brussels: EU.

govoriti i o približno fer učestvovanju žena u upravljanju medijima i donošenju važnih odluka.

Ovim se, naravno, ne iscrpljuje problematika rada žena u medijima. Istraživanja pokazuju da široko rasprostranjena diskriminacija i razlike u plaćama za muškarce i žene predstavljaju dva osnovna problema s kojima se suočavaju žene koje rade u medijima. Studija o gender jednakosti u medijskom sektoru u Evropskoj uniji iz 2018. godine¹⁴ pokazuje da su mnoge žene koje su intervjuirane prijavile široko rasprostranjenu diskriminaciju i nejednake mogućnosti u plaćanju, zapošljavanju, raspodjeli rada i promociji. Također se smatra da radne strukture, norme i prakse daju prednost muškarcima nad ženama, odnosno stavljaju žene u nepovoljniji položaj. One uključuju nedovoljno osiguranje za roditelje s odgovornostima za brigu o djeci, postojanje konkurentskih, a ne kooperativnih oblika komunikacije, i 'normalizaciju' seksualnog zlostavljanja i maltretiranja.

---

¹⁴ European Parliament (2018). Gender Equality in the Media Sector. Brussels: EU.

II. RODNA RAVNOPRAVNOST U BiH – INSTITUCIONALNI OKVIR

Zakonodavni okvir kojim se utvrđuje rodna ravnopravnost u BiH uključuje ustavne i zakonske garancije. U Ustavu BiH, u Članu 2 – *Ljudska prava i osnovne slobode* izričito se zabranjuje diskriminacija u uživanju ovih prava i sloboda po bilo kojem osnovu, uključujući i spolnu diskriminaciju.¹⁵ Također, UN-ova Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama iz 1979. godine sastavni je dio Ustava Bosne i Hercegovine.¹⁶ Ona se direktno primjenjuje i ima prioritet nad domaćim zakonima. U suštini, ova konvencija ističe principe koje države moraju garantirati u ostvarivanju ljudskih prava i osnovnih sloboda, kao i u osiguranju jednakih mogućnosti za žene u svim društvenim sferama. Entitetski ustavi, također, zabranjuju spolnu diskriminaciju¹⁷, kao i Statut Brčko distrikta BiH¹⁸.

Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH, donesen 2003.¹⁹ a izmijenjen i dopunjen 2009. godine²⁰, predstavlja temeljni dokument kojim se uspostavlja rodna ravnopravnost u BiH. Ovaj je zakon usklađen s UN-ovom Konvencijom o eliminaciji svih oblika diskriminacije i on utvrđuje oblike spolne diskriminacije, mehanizme zaštite, obaveze vlasti u ostvarivanju ravnopravnosti spolova itd. Puna ravnopravnost spolova garantira se u svim oblastima društva, uključujući i oblasti ekonomije, zapošljavanja i rada, te javnog života i medija.²¹ Zakonom se precizira da svi imaju pravo pristupa medijima bez obzira na spol, zabranjuje se javno prikazivanje bilo koje osobe na uvredljiv, omalovažavajući ili ponižavajući način s obzirom na spol, kao i da su mediji dužni kroz programske koncepte razvijati svijest o ravnopravnosti spolova.²²

Zakon o zabrani diskriminacije u Bosni i Hercegovini iz 2009. godine²³, koji je usaglašen sa Zakonom o ravnopravnosti spolova, uspostavlja okvir za ostvarivanje jednakih prava i mogućnosti svim osobama u BiH. Ovim zakonom proširuje se obim diskriminatornih ponašanja i pored zabrane spolne diskriminacije uključuje zabranu diskriminacije na osnovu „seksualne orijentacije, rodnog identiteta, spolnih karakteristika“²⁴.

Gender akcioni plan BiH²⁵ (GAPBiH), koji je usvojilo Vijeće ministara BiH, predstavlja strateški dokument koji sadrži ciljeve, programe i mjere za ostvarivanje ravnopravnosti spolova u svim oblastima društvenog života i rada, u javnoj i privatnoj sferi.²⁶ GAPBiH tretira medije kao transferzalnu oblast, tj. kao područje koje se prožima s prioritnim oblastima ovog plana i postaje njihov integralni dio. Prepoznaje se da su stereotipi i predrasude osnovni uzrok neravnopravnosti spolova i diskriminacije na osnovu spola, te bi sve aktivnosti trebale biti

---

¹⁵ Ustav BiH, Član 2, stav 4.

¹⁶ Anek 1 Ustava BiH, stav 9.

¹⁷ Ustav FBiH, Član 2, stav d; Ustav RS, Član 10.

¹⁸ Statut Brčko distrikta BiH, Član 13, stav 1.

¹⁹ Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, Službeni glasnik BiH br. 16/03.

²⁰ Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH, Službeni glasnik BiH br. 102/09.

²¹ Član 2, stav 2 Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH.

²² Član 21 Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH.

²³ Zakon o zabrani diskriminacije u Bosni i Hercegovini, Službeni glasnik BiH br. 59/09.

²⁴ Član 2, stav 1 Zakona o zabrani diskriminacije u BiH.

²⁵ Gender akcioni plan BiH za period 2013-2017. godina, Službeni glasnik BiH br. 98/13.

²⁶ Prvi usvojeni GAPBiH odnosi se na period 2006-2011, a posljednji na period 2013-2017.

usmjerene na promjenu svijesti o ravnopravnosti spolova kod šire i stručne javnosti. U dijelu Plana u kojem se govori o podizanju svijesti o ravnopravnosti spolova u svim segmentima života detaljnije se govori o društvenoj ulozi medija, te se naglašava da je neophodno promovirati ravnopravno učešće i zastupljenost osoba različitih spolnih identiteta, rodnih identiteta, rodnog izražavanja i seksualne orijentacije na pozicijama odlučivanja u medijima, naročito u upravljačkim, programskim i regulatornim tijelima.²⁷

Glavne institucije zadužene za primjenu Gender akcionog plana su Agencija za ravnopravnost spolova BiH, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, Gender centar FBiH i Centar za jednakost i ravnopravnost polova Republike Srpske. Pored toga, postoje i komisije za ostvarivanje ravnopravnosti spolova pri gotovo svim parlamentima u BiH.²⁸ Agencija za ravnopravnost spolova BiH u saradnji s Komisijom za ostvarivanje ravnopravnost spolova Parlamentarne skupštine BiH pokrenula je inicijativu usklađivanja Zakona o javnom RTV sistemu BiH²⁹, Zakona o javnom RTV servisu BiH³⁰ i Zakona o komunikacijama³¹ sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u BiH. Cilj izmjena i dopuna bio je uvođenje jednake zastupljenosti spolova u rukovodnim strukturama radijskog i televizijskog sistema BiH, ravnopravnost pri zapošljavanju, ravnopravno zastupanje interesa oba spola u programskim sadržajima, kao i programske zabrane uvredljivog, stereotipnoga i ponižavajućeg predstavljanja žena i muškaraca na osnovu spola.³²

Međutim, unatoč progresu u izgradnji institucionalnog okvira koji je usklađen s visokim međunarodnim standardima, u stručnoj zajednici postoji saglasnost da nejednakosti između spolova u značajnoj mjeri postoje u različitim društvenim sferama. Bašić i Miković navode da postoje „rodno-specifične nejednakosti u pogledu mogućnosti zapošljavanja i položaja žena na tržištu rada“³³, Krupalija-Somun ukazuje na nejednake mogućnosti i tretman u zapošljavanju, razlike u plaćama i nepostojanje adekvatnih mehanizama kako bi se uravnotežila produktivna uloga žena s poslovima koje žene imaju u domaćinstvu³⁴, u GAPBiH se prepoznaje da su mogućnosti političke participacije žena i njihovog političkog utjecaja u javnoj i medijskoj sferi još uvijek izrazito ograničene³⁵, a u Izvještaju Inicijativa za monitoring evropskih integracija u BiH se naglašava da ne postoji niti jedna oblast života u kojoj su zabilježeni važni pomaci u primjeni koncepta ravnopravnosti spolova u 2017. godini³⁶.

---

²⁷ Gender akcioni plan BiH za period 2013-2017. godina, II. 4.

²⁸ Vidi: Somun-Krupalija, L. (2011). Gender and Employment in Bosnia and Herzegovina – A Country Study, Geneva – International Labour Office: Bureau for Gender Equality.

²⁹ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Javnom radio-televizijskom sistemu BiH, Službeni glasnik BiH br. 32/10.

³⁰ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Javnom radio-televizijskom servisu BiH, Službeni glasnik BiH br. 32/10.

³¹ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o komunikacijama, Službeni glasnik BiH br. 32/10.

³² Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine (2014). Izvještaj o pregledu napretka u provođenju Pekinške deklaracije i Platforme za akciju (1995) i rezultata 23. posebne sjednice Generalne skupštine (2000) u BiH. Sarajevo. Dostupno na: http://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2014/06/B+20_BHS_FINAL.pdf.

³³ Bašić, S. i Miković, M. (2012:25). Rodne (ne)jednakosti na tržištu rada u BiH: ženska strana priče, Sarajevo: Friedrich Ebert Stiftung.

³⁴ Somun-Krupalija, L. (2011:VII). Gender and Employment in Bosnia and Herzegovina – A Country Study, Geneva – International Labour Office: Bureau for Gender Equality.

³⁵ Gender akcioni plan BiH za period 2013-2017. godina, str. 7.

³⁶ Inicijativa za monitoring evropskih integracija u BiH (2018). Alternativni analitički izvještaj o aplikaciji Bosne i Hercegovine za članstvo u Evropskoj uniji 2018: Politički kriteriji, Sarajevo: Inicijativa za monitoring evropskih integracija u BiH, str. 28.

Ovakve ocjene potvrđuju i podaci međunarodnih institucija. Prema podacima Svjetskog ekonomskog foruma³⁷, BiH se nalazi u donjem dijelu liste na kojoj se rangira rodni jaz. BiH je pozicionirana na 83. mjestu od 144 zemlje koje su uključene u ovo istraživanje. Najlošije je pozicionirana po osnovu ekonomskog učešća i prilika (113. mjesto), a najlošije ocjene je dobila za političko osnaživanje žena (0,233/10). Obrazovanje i zdravlje dobili su bolje ocjene.

---

³⁷ World Economic Forum (2016). The Global Gender Gap Report 2016. Dostupno na: <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2016/economies/#economy=BIH>.

III. ŽENE I MUŠKARCI U BiH – OBRAZOVANJE I ZAPOŠLJAVANJE

Prema popisu stanovništva iz 2013. godine u BiH živi 3.531.159 osoba, a žene čine 50,9 posto stanovništva BiH.³⁸ Ukupna stopa nepismenosti u BiH, prema popisu iz 2013. godine bila je 2,82 posto. Stopa nepismenosti za muškarce je iznosila 0,79, a za žene čak 4,76 posto.³⁹ Više od 50 posto stanovništva starijeg od 15 godina u BiH ima završenu srednju školu. Udio ženske populacije veći je od udjela muškaraca u tri kategorije: populacija bez ikakvog obrazovanja, stanovništvo s nepotpunim osnovnim obrazovanjem i osobe sa završenom osnovnom školom, dok je udio muškaraca veći u populaciji sa završenom srednjom školom, a nešto je i veći kod stanovništva sa završenim višim stepenima obrazovanja.⁴⁰ U 2013. godini je nešto više od 12 posto stanovništva u BiH starijeg od 15 godina imalo završeno visoko obrazovanje, od čega su 13 posto bili muškarci, a 12,4 posto žene.⁴¹

U toku 2015. godine BiH je dobila ukupno 15.974 diplomirana studenta, od toga njih 58,7 posto čine žene, a 41,3 posto muškarci.⁴² Omjer muškaraca i žena koji završavaju diplomatske studije od 2012. pa do 2016. godine nije se značajnije mijenjao. U 2015. godini u oblastima društvenih nauka, novinarstva i informacija diplomiralo je 3.436 studenata, od toga 60,3 posto žena i 39,7 posto muškaraca.⁴³

Tabela 1: Diplomirani studenti u BiH

	UKUPNO	ŽENE	MUŠKARCI	ŽENE (%)	MUŠKARCI (%)
2012.	18.365	11.097	7.268	60,4	39,6
2013.	18.618	11.189	7.429	60,1	39,9
2014.	16.351	9.740	6.611	59,6	40,4
2015.	15.974	9.374	6.600	58,7	41,3
2016.	15.266	8.970	6.296	58,8	41,2

Izvor: Agencija za statistiku BiH⁴⁴

Istovremeno, udio žena veći je i u populaciji studenata u visokoškolskim ustanovama. U školskoj 2016/2017. godini 56,3 posto populacije su činile studentice, a 43,7 posto studenti.

Tabela 2: Studenti u visokoškolskim ustanovama u BiH

	UKUPNO	ŽENE	MUŠKARCI	ŽENE (%)	MUŠKARCI (%)
2012/2013.	102.443	56.325	46.118	55,0	45,0
2013/2014.	99.760	55.114	44.646	55,2	44,8
2014/2015.	96.425	53.599	42.826	55,6	44,4
2015/2016.	94.090	52.457	41.633	55,8	44,2

³⁸ Agencija za statistiku BiH (2018). Žene i muškarci u BiH, Sarajevo: Agencija za statistiku BiH, str. 12.

³⁹ Ibid, str. 25.

⁴⁰ Ibid, str. 23.

⁴¹ Ibid, str. 24.

⁴² Ibid, str. 54.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Ibid, str. 55.

2016/2017.	89.715	50.552	39.163	56,3	43,7
-------------------	--------	--------	--------	------	------

Izvor: Agencija za statistiku BiH⁴⁵

Na drugoj strani, podaci o udjelima muškaraca i žena na tržištu rada daju drugačiju sliku. Ukupna stopa zaposlenosti u 2017. godini iznosi 33,9 posto, a stopa nezaposlenosti 20,5 posto.⁴⁶ Značajne su razlike u stopi zaposlenosti kod muškaraca i žena. Ona iznosi 43,2 posto kod muškaraca i 24,9 posto kod žena. Negativan je omjer i kod stope nezaposlenosti. Kod ženske populacije ona iznosi 23,1, a kod muškaraca je stopa nezaposlenosti manja i iznosi 18,9 posto.⁴⁷ Također, stopa dugoročne nezaposlenosti nepovoljnija je kod ženskog stanovništva – 25,7 posto žena aktivnih u radnoj snazi nezaposlene su 12 i više mjeseci, dok je taj postotak kod muškaraca 19,2.⁴⁸

U državnim institucijama ukupno je zaposleno nešto više žena nego muškaraca (53%). Međutim, spolna struktura zaposlenih se mijenja kada se dođe do rukovodećih pozicija. Zastupljenost muškaraca na rukovodećim pozicijama (od šefa unutrašnje organizacione jedinice do sekretara) znatno je veća (63,4%) od zastupljenosti žena (36,6%).⁴⁹ Situacija je bolja u sudovima i tužilaštvima. Prema podacima iz 2016. godine zastupljenost žena u tužilaštvima BiH bila je 51 posto. Na drugoj strani, zastupljenost žena u sudovima BiH je oko 64 posto i nadilazi udio muškaraca u ovim institucijama.⁵⁰

Izuzetno loša situacija je u najvišim institucijama zakonodavne i izvršne vlasti. U mandatnom periodu od 2014. do 2018. godine procent žena u Predstavničkom domu Parlamentarne skupštine BiH iznosio je 23,8 posto, dok je u Domu naroda zastupljenost žena bila 13,3 posto. Žene su ministricе u dva ministarstva na nivou BiH, a u prethodnom mandatu (2010-2014) nijedna žena nije bila ministrica u Vijeću ministara BiH. U 2016. godini izabrano je šest načelnica, a u općinskim i gradskim vijećima, kao i skupštinama općina i gradova u BiH, svaki peti mandat pripada ženama.⁵¹

Pored obrazovanja i zaposlenosti muškaraca i žena, bitno je ukazati i na podatke o udjelu korisnika interneta, jer je bez njegovog korištenja gotovo nezamislivo snalaženje u savremenom medijskom ekosistemu. Udjeli korištenja interneta nepovoljniji su za žensku populaciju. Udio žena korisnica interneta iznosi 66,6 posto, a čak 33,4 posto žena nikada nije koristilo internet. Kod muškaraca, situacija također nije najpovoljnija, ali je bolja nego kad su žene u pitanju. Tako 27,3 posto muškaraca nikada nije koristilo internet, a njih 72,7 posto predstavlja internetske korisnike.⁵²

⁴⁵ Ibid, str. 55.

⁴⁶ Ibid, str. 68.

⁴⁷ Ibid, str. 69.

⁴⁸ Ibid, str. 76.

⁴⁹ Ibid, str. 99, 100.

⁵⁰ Ibid, str. 104, 105.

⁵¹ Ibid, str. 94-98.

⁵² Ibid, str. 67.

IV. ŽENE I MUŠKARCI U MEDIJIMA

IV.1. Zaposlenice i zaposlenici u bh. medijima

Dostupni podaci mogu nam donekle pokazati kako izgleda slika zaposlenika u medijima. Radi se o podacima koji se odnose na radijske i televizijske stanice, dok takvi podaci nisu dostupni za štampu i online medije. Na kraju 2016. godine ukupno je bilo 3.168 zaposlenih u 181 televizijskoj i radijskoj stanici. Dok se broj stanica u periodu od 2013. do 2016. nije značajno mijenjao, broj zaposlenih je do 2015. rastao, a onda drastično pao u 2016. godini (-28,5%).⁵³

Tabela 3: Zaposleni u radijskim i TV stanicama

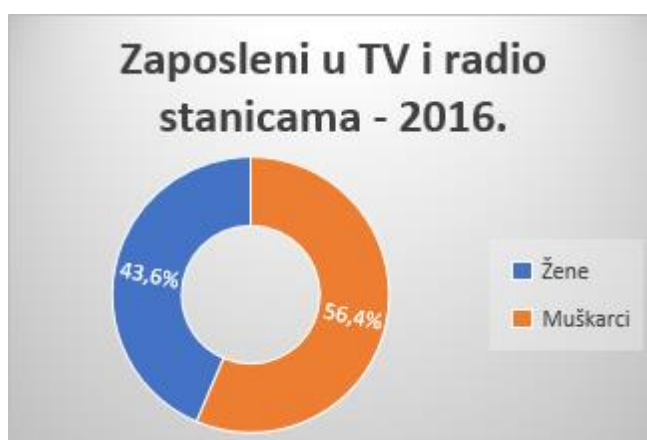
GODINA	BROJ TV I RADIO STANICA	UKUPNO ZAPOSLENIH	ŽENE	ŽENE (%)
2013.	177	4.269	1.772	41,5
2014.	179	4.352	1.832	42,1
2015.	184	4.433	1.892	42,7
2016.	181	3.168	1.381	43,6

Izvor: Agencija za statistiku BiH⁵⁴

Izgleda da je posebno dramatičan pad zaposlenih bio u TV-sektoru. Broj TV-stanica u 2015. i 2016. godini je jednak – 51, ali je ukupan broj zaposlenih u 2016. godini manji za 31 posto. U sektoru radijskog emitiranja broj stanica i broj zaposlenih kontinuirano opada od 2013. godine, ali je smanjenje broja zaposlenih u 2016. godini u odnosu na prethodnu godinu bilo izrazito veliko (-22,1%). U 2016. rezalo se u svim odjeljenjima, ali ipak najviše u tehničkim i administrativnim odjelima kod televizija, te u administrativnim i ostalim odjelima na radiju. Programsko osoblje i nije toliko loše prošlo. Na radiju u 2016. godini manje je zaposlenih na programskim poslovima za 11,8 posto u odnosu na 2015, a na TV-u u istom razdoblju programsko osoblje smanjeno je za 24,1 posto.⁵⁵

Podaci Agencije za statistiku BiH pokazuju da je na kraju 2016. udio žena u ukupnom broju zaposlenih u TV i radio stanicama iznosio 43,6 posto, a udio muškaraca 56,4 posto.⁵⁶ Ovakvo stanje, iako još uvijek nepovoljno za žene, bolje je negoli ono prethodnih godina, kada je udio žena bio i manji.

Na kraju 2016. godine u radijskim i TV stanicama ukupno je bilo zaposleno 1.597 osoba u programskim odjelima, od toga njih 1.059 radilo je na televizijama, a 538 na radiju. Nažalost, nemamo podatke o udjelu žena u ovoj kategoriji zaposlenih za cijelu BiH, a koja je sa

⁵³ Agencija za statistiku BiH (2017). Kultura i umjetnost 2016. Sarajevo: Agencija za statistiku BiH.

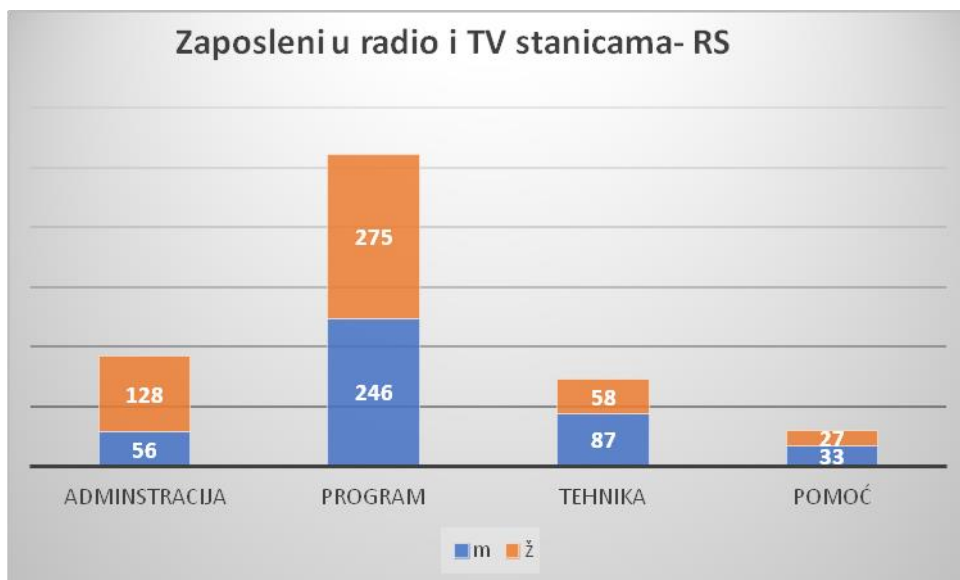
⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Ibid.

stanovišta ovog istraživanja najbitnija. Međutim, postoje podaci o omjeru muškaraca i žena po vrsti zaposlenja na nivou Republike Srpske.

Grafikon 1: Zaposleni po vrsti zaposlenja u radio i TV stanicama u RS-u, 2016.

Izvor: *Zavod za statistiku RS*⁵⁷

Najviše žena zaposleno je kao administrativno osoblje – 69,6 posto, a najmanje ih je u tehničkim odjelima (40%). Podaci ukazuju na to da je udio žena (52,8%) zaposlenih kao programsko osoblje veći od udjela muškaraca (47,2%). Međutim, to je istina kada govorimo o radiju, ali ne i o televiziji. Udio žena u programskom osoblju radija u 2016. godini iznosi 62,7 posto, dok je na televiziji procent njihovog učešća još uvijek niži od udjela muškaraca i iznosi 48,8 posto.⁵⁸

IV.2. Rukovodeće strukture u medijima

Istraživanje zastupljenosti žena i muškaraca unutar rukovodećih struktura bh. medija rađeno je na osnovu uzorka koji uključuje 292 medija, odnosno nositelja dozvola kada se radi o radijskim i televizijskim stanicama. Podaci su u najvećem broju slučajeva uzeti iz dostupnih zvaničnih dokumenata, a gdje to nije slučaj dato je objašnjenje na koji način su mediji uključeni u uzorak. Kodiranje spola vršeno je na osnovu dostupnih informacija o imenima odgovornih osoba u medijima. U suštini, radi se o relativno velikom uzorku koji u potpunosti pokriva TV i radio stanice, te veliki dio značajnih štampanih i online medija.

⁵⁷ Zavod za statistiku RS (2017). Bilten Kultura i umjetnost, br. 15. Banjaluka: Zavod za statistiku RS.

⁵⁸ Ibid.

Tabela 4: Struktura istraživačkog uzorka

VRSTA MEDIJA	FREKVENCIJA	PROCENT
TV	95	32,5
RADIO	141	48,3
ŠTAMPA	30	10,3
PORTALI	26	8,9
UKUPNO	292	100

TV-stanice: Podaci su uzeti iz zvaničnih dokumenata Regulatorne agencije za komunikacije. Uključene su svi nositelji dozvola za televizijsko emitiranje putem radiodifuzije (38 nositelja dozvola), kao i nositelji dozvola za televizijsko emitiranje putem drugih elektronskih komunikacijskih mreža (57 nositelja dozvola). Uzorak uključuje privatne i javne TV-stanice, kao i stanice koje pripadaju sistemu javnog RTV emitiranja u BiH.

Radiostanice: Podaci su uzeti iz zvaničnih dokumenata Regulatorne agencije za komunikacije. Uključuju privatne i javne radiostanice, neprofitne radiostanice i stanice koje pripadaju sistemu javnog RTV emitiranja u BiH, kao i radiostanice koje emitiraju program putem srednjih i kratkih talasa.

Štampa: Podaci su uzeti sa liste štampanih medija koju administrira Vijeće za štampu i online medije BiH. Oni uključuju sve dnevne novine (njih 8), sve agencije (8), te 14 magazina i sedmičnih novina, koji su odabrani na osnovu općeg, a ne specijalističkog usmjerenja.

Internetski portali: Uzorak je napravljen na osnovu podataka o posjećenosti web stranica koje je objavio Gemius, kao i podataka web stranice Alexa.com, na kojoj se rangiraju stranice po posjećenosti. Posljednji javno dostupni podaci Gemiusa odnose se na mart 2016. godine⁵⁹ i uključuju rangiranje 59 portala po posjećenosti u BiH. Sa te liste u uzorak su uključena 22 internetska portala i to nakon što su s nje isključeni web portali koji nemaju impressum, kao i web portali koji u osnovi djeluju u susjednim državama, ali su samo registrirali i bosanskohercegovačku domenu. Imajući u vidu specifičnosti istraživanja koje je proveo Gemius, dodatno su u uzorak uključena još četiri web portala i to sa liste Alexa.com o 50 najbolje rangiranih stranica u BiH iz aprila 2018.⁶⁰ Ovi portali su iz BiH i nisu se nalazili na listi koju je objavio Gemius.

Ukupno, udio javnih medija koji su uključeni u uzorak iznosi 28,4 posto, udio privatnih je 68,2, javnom servisu pripada 2,1 posto medija, a neprofitni mediji čine 1,4 posto ukupnog broja medija uključenih u uzorak. Najveći broj medija uključenih u uzorak smješten je u FBiH (64,4%). U RS-u je 31,2 posto, a u Brčko distriktu BiH 3,8 posto. Dva medija (0,7%) uključena su kao mediji koji su registrirani na državnom nivou.

⁵⁹ Vidi: <http://www.audienceba.gemius.com/pages/display/reach>.

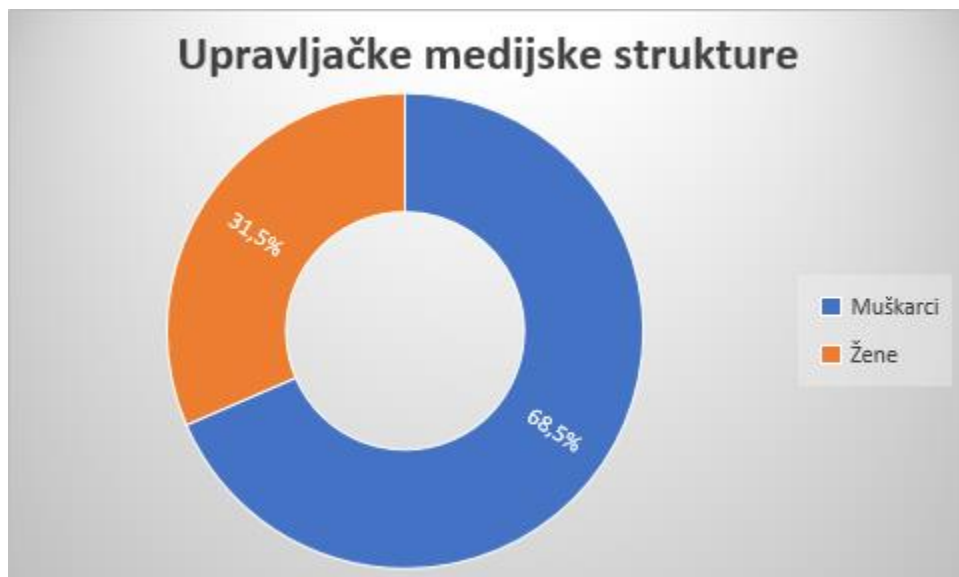
⁶⁰ Vidi: <https://www.alexa.com/topsites/countries/BA>.

Istraživački nalazi

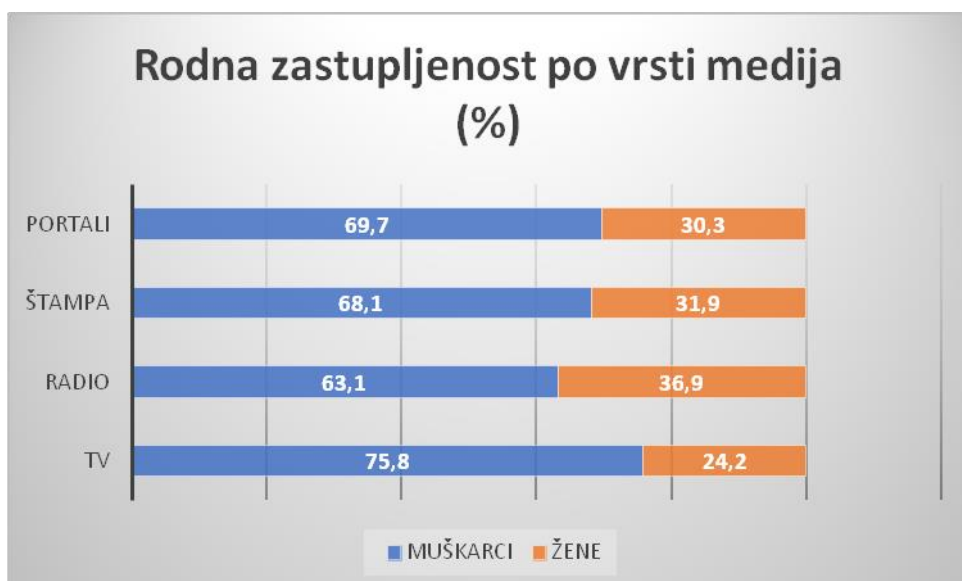
Udio muškaraca na glavnim upravljačkim pozicijama u analiziranim medijima znatno je veći od udjela žena. Muškarci se nalaze na više od dvije trećine direktorskih i pozicija glavnih i odgovornih urednika, dok je udio žena ispod jedne trećine.

Grafikon 2: Direktori i glavni odgovorni urednici u medijima u BiH, 2016.

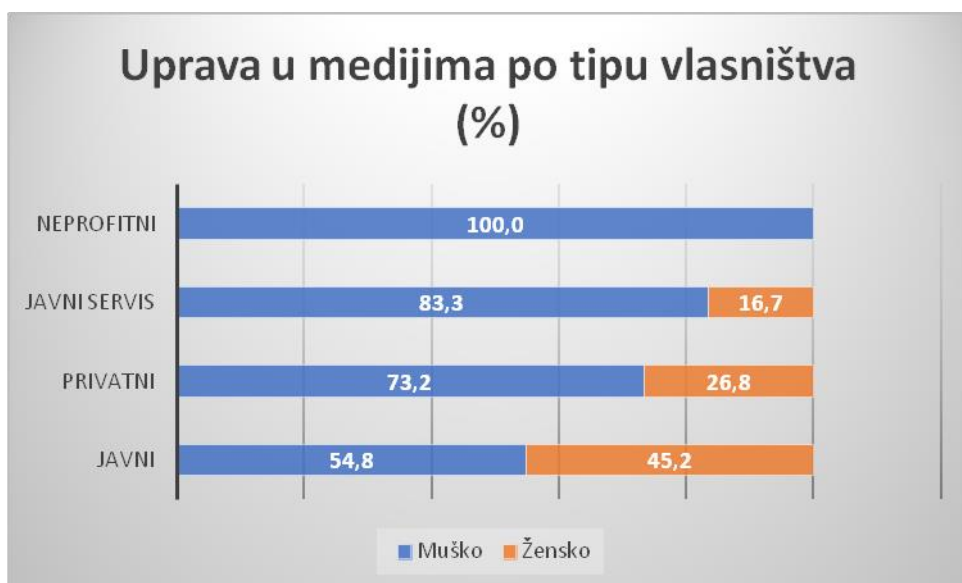
Najveća disproporcija u zastupljenosti žena i muškaraca na glavnim upravljačkim mjestima je u televizijskom sektoru. Čak tri četvrtine direktora i glavnih i odgovornih urednika u ovom sektoru čine muškarci. Zastupljenost u štampi i online portalima uglavnom se slaže sa slikom koju imamo o kompletnom medijskom sektoru, dok je najpovoljnija situacija u radijskom sektoru, gdje je zastupljenost žena jedva nešto iznad jedne trećine (36,9%).

Grafikon 3: Upravljačke strukture na različitim medijskim platformama, 2016.

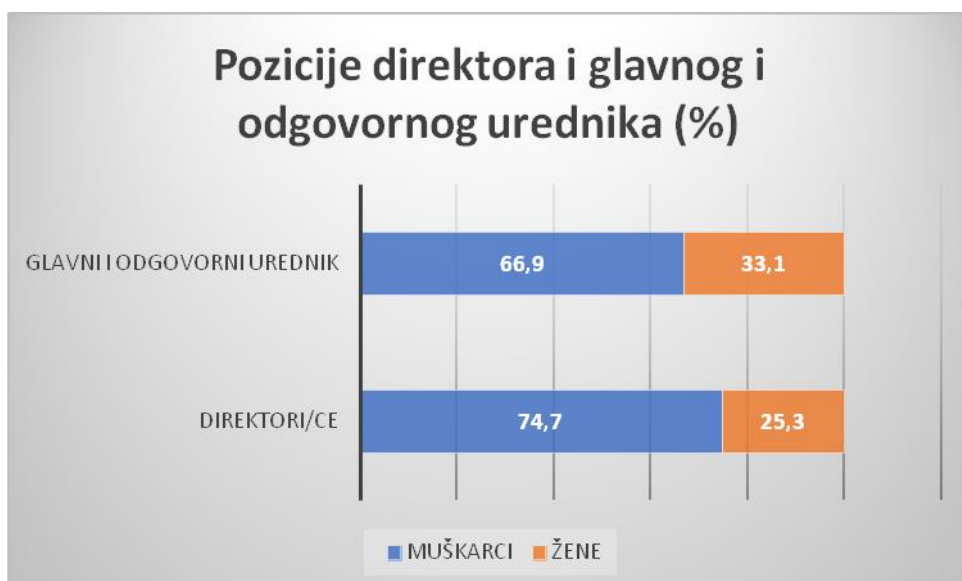
Gledano po tipu vlasništva, najpovoljniji rodni balans može se naći kod javnih radijskih i televizijskih stanica, gdje žene čine 45,2 posto glavnog upravljačkog osoblja, a muškarci 54,8 posto. U svim ostalim sektorima, dominacija muškaraca više je nego očigledna.

Grafikon 4: Upravljačke strukture po tipu vlasništva, 2016.

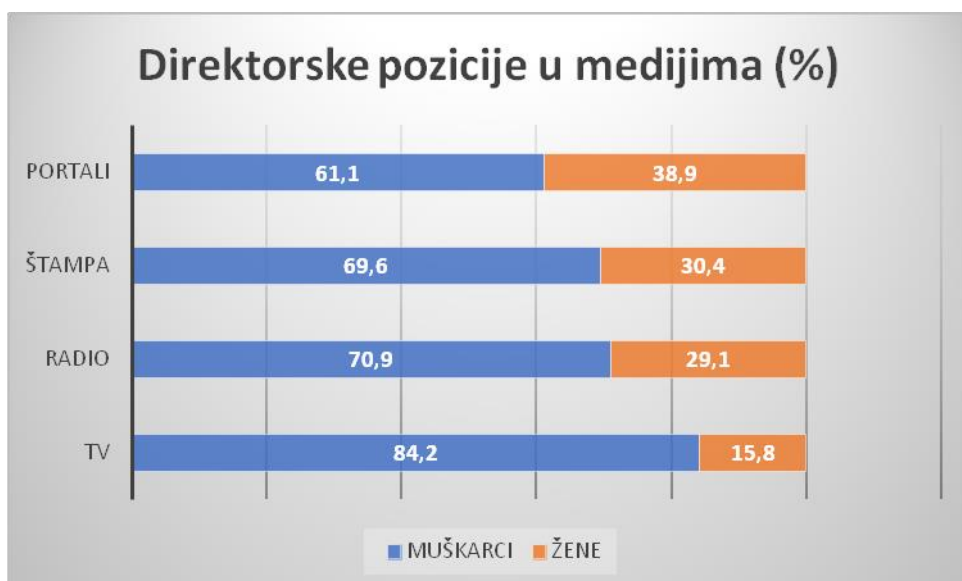
Postoje razlike između rodni udjela u direktorskim pozicijama i pozicijama glavnog i odgovornog urednika/urednice. Žene se nalaze na pozicijama glavne i odgovorne urednice u jednoj trećini svih slučajeva, a na pozicijama direktorice u jednoj četvrtini slučajeva.

Grafikon 5: Rodna struktura direktora i glavnih i odgovornih urednika, 2016.

Ponovo, najlošija rodna struktura je na direktorskim pozicijama u televizijskom sektoru, gdje žene zauzimaju samo 15,8 posto direktorskih pozicija. Situacija je najbolja s online portalima, gdje su žene zastupljene na 38,9 posto direktorskih pozicija.

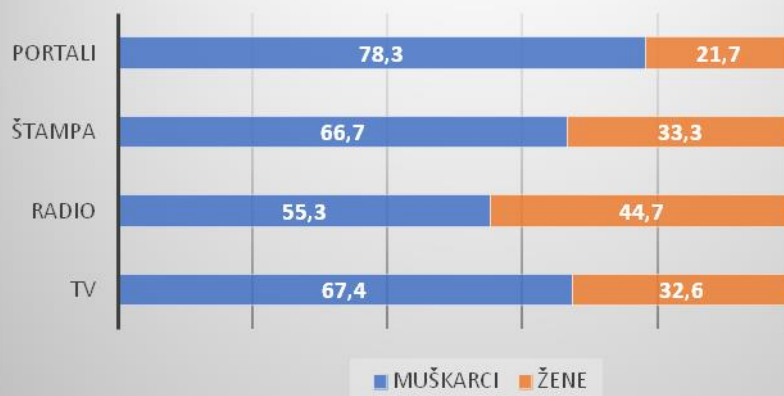
Grafikon 6: Direktorske pozicije u medijima, 2016.

Najviše žena na pozicijama glavne i odgovorne urednice nalazi se u radijskom sektoru i čine 44,7 posto zaposlenih na ovoj poziciji. U štampi i na televiziji žene se javljaju kao glavne i odgovorne urednice u, otprilike, jednoj trećini slučajeva, dok je situacija najlošija u online sektoru, gdje žene čine 21,7 posto zaposlenih na poziciji glavne i odgovorne urednice.

Grafikon 7: Glavna i odgovorna urednica u medijima, 2016.

Glavni i odgovorni urednik/ca u medijima (%)

V. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Ova je studija pokazala da postoji rodni disbalans u pogledu zastupljenosti žena i muškaraca u broju zaposlenih u bh. medijima, a pogotovo unutar upravljačkih struktura. Dok se čini da broj zaposlenica polako dostiže broj zaposlenika u medijima, a pogotovo u radijskom sektoru, dubok jaz prisutan je na pozicijama direktorica i direktora, a nešto manji na pozicijama glavne i odgovorne urednice i urednika. Najmanja zastupljenost žena prisutna je na upravljačkim pozicijama u televizijskom sektoru, tamo gdje se obrće najviše novca, i to ukazuje na dublje korijene rodne nejednakosti u bosanskohercegovačkom društvu.

Bosna i Hercegovina je u proteklim godinama napravila značajne pomake u izgradnji kvalitetnog zakonodavnog okvira koji bi trebao osigurati rodnu jednakopravnost u svim društvenim sferama. Ipak, mogućnosti za žene u različitim sektorima nisu jednake onima koje imaju muškarci. Tu, očigledno, spada i oblast medija. Naše istraživanje pokazuje da se pomaci mogu primijetiti u javnom medijskom sektoru, ali da duh reformi nije dotakao u značajnoj mjeri privatne medije.

Novo, digitalno okruženje u kojem rade novinarke i novinari nimalo nije naklonjeno ovim prvima. Kao što navodi Momčilović-Popov, “društvene mreže su postale 'zahvalan' prostor za širenje mizogenih i seksističkih poruka i uvreda novinarkama putem FB stranica i profila i ne podliježu sankcijama osim u najboljem slučaju moralnoj osudi“. To svakako stvara dodatni pritisak na žene zaposlene u medijima i otvara nove perspektive ponižavanja i zastrašivanja žena.

Mi, zapravo, vrlo malo znamo o uslovima u kojima rade novinarke u bh. medijima. Vanjski napadi na novinarke i novinare u određenoj su mjeri dokumentirani, ali šta se dešava u redakcijama – ostaje nepoznanica. Znamo da globalno postoji diskriminacija prema ženama u medijima, razlike u plaćama za muškarce i žene, kao i da uspostavljene radne strukture, norme i prakse daju prednost muškarcima nad ženama, ali nemamo istraživanja koja bi utvrdila u kojoj mjeri takve prakse postoje u bh. medijima.

Neophodno je da aktivniju ulogu u otklanjanju rodne diskriminacije preuzmu državne institucije, profesionalne organizacije i akademska zajednica. Podaci koje prikupljaju agencije za statistiku bi trebali sadržavati i one o novinarima i novinarkama, a ne samo o zaposlenicima u medijima. Oni bi trebali biti prošireni da uključuju i podatke vezane za štampu i online medije. Izvještaji Regulatorne agencije za komunikacije bi trebali sadržavati podatke o uposlenima u sektoru komunikacija, uključujući podatke o novinarima i novinarkama. Izvještaji javnih RTV stanica bi trebali sadržavati detaljnu rodnu strukturu uposlenih, a ne samo opće podatke. Profesionalna zajednica svakako ima obavezu nastaviti s istraživanjima, te drugim aktivnostima usmjerenim ka poboljšanju položaja žena u medijima. Ne samo u pogledu zaposlenica i zaposlenika već i u generalnom predstavljanju žena u medijskim sadržajima. Konačno, akademska zajednica bi trebala proizvesti naučne radove o novinarstvu kao zajednici novinara i novinarki. Sociološka istraživanja novinarstva u svijetu kroz različite oblike su se fokusirala na ove teme. Centralna je ideja u tim studijama da kroz proučavanje profila novinara i novinarki možemo dobiti određena saznanja i o svijetu koji nam oni predstavljaju putem medija. Važan doprinos ovih studija ogleda se u tome što su ukazale na nejednakosti zastupljene u redakcijama. Tek kroz istraživanja ovoga tipa

omogućeno je upoznavanje s problemima nedovoljne zastupljenosti žena, kao i rasnih, nacionalnih i jezičkih manjina, pogotovo na višim uredničkim i direktorskim pozicijama.